

BLUE JEAN'İ KİM BULDU ?

Nejat Tarakcı
Deniz Tarihçisi

Giriş

1300 – 1600 arası dönemde Anadolu, dünyanın bir numaralı tekstil üretim bölgesiydi. Türkiye de üretilen pahalı kemha¹ ve sof² kumaşı, Rus çarlarının ve boyarlarının³, İtalyan ve Fransız prens ve prenseslerinin ve İskoç piskoposlarının da aralarında bulunduğu Avrupalı seçkinlerden büyük ilgi gören lüks tekstil ürünleriydi. 1400 – 1600 arası dönemde ise, yalnızca lüks ipekliler değil, Fransa ve İtalya da *boucassin* diye bilinen ince pamuklular da Türkiye den yapılan ithalat listesinde yer alıyordu. Türkiye den ihraç edilen ürünler arasında, ucuz bir pamuklu türü olan *kirbas* gibi daha sıradan dokumalar da vardı. Bursa ipekli sanayiinde 16. Yüzyıl başlarında 1.000 kadar tezgah faaliyette idi. Kısacası, Avrupa nın makine ürünü dokumalarının Türk ürünlerini pazarlardan sürüp çıkardığı 19. Yüzyıla kadar, **Anadolu, dünyanın tekstil üretim merkezlerinden biriydi.**

Avrupa nın Yünlü Kumaşları

İngiltere ve İspanya nın kaba yünlü kumaşları ile İtalya nın ince yünlü kumaşları Avrupa nın Doğu ya başlıca ihracat kalemleriydi. Buna karşılık Avrupa ülkeleri, Doğu dan ipekli, altınlı ve nakışlı kemhalar, kadife, saten ve ince pamuklu kumaşlar ithal etmekteydi. Avrupa da tek ipekli kumaş üretim ve ihracat merkezi ise İtalya nın Lucca şehri idi. Bu teknoloji Ortadoğu dan alınmıştı. Ortadoğu pamuklu teknolojisi de ilk defa İtalya tarafından örnek alınmıştı.

---

¹ Cözgüsü ve atkısı ipek, üst sıra atkısında ayrıca altın alaşımli gümüş veya doğrudan gümüşlü klaptanla dokunmuş ipekli kumaş

² Ankara keçisinin tiftiğinden üretilen ipeksi görünümlü kumaş

³ Rusya'da soyluluk sanı

Bursa

1500 e doğru Bursa ya her yıl ortalama olarak 5-6 İran kervanı geliyor ve bunlar değeri bir milyon duka altını bulan 1.200 balya ipek getiriyordu. Bu hammadenin önemli bir bölümü Bursa daki ipek sanayii tarafından kullanılmaktaydı. Bursa sadece İran ipeğinin değil, Arap ve Hint baharatlarının, ilaç ve boyalarının da önemli bir pazarıydı. Bursa daki ipek sanayii, Türk imalat sektörünün oldukça gelişmiş bir dalıydı. Şehirde kadifeler, kemhalar, satenatlas gibi her çeşit ipek kumaş dokunurdu. En değerlisi bazen altın ve gümüş sırmalarla süslenen ağır kemhalardı. I. Murat, Milano Dük'üne altınlı ipek kumaş göndermişti. Bursa brokar ve kemhalarını daha sonra İtalyan imalatçılar taklit etmeye başladılar. 1500 lerde Bursa pazarında **Hacı Ali Kadifesi** diye bilinen bir çeşit kumaş çok popüler olmuştu. Batı ve Doğu kral ve seçkinleri arasında Bursa kumaşlarını kullanmak moda halini almıştı. Moldovya dan, Moskova Prenslğine ve Polonya ya kadar Doğu Avrupa hükümdarları tüccarlarını Bursa kumaşı satın almak üzere görevlendiriyorlardı. İsveç'te Kilise büyüklerinin tören giysileri Bursa kumaşından yapılırdı.

Anadolu da gerçekleştirilen tekstil üretiminin en büyük kısmı ipekli ve pamuklulardı. Bunlardan kirbas gibi günlük kullanıma uygun kaba dokumalar yanında dülbend denen ince çeşitleri de üretilmekteydi. Kirbas, köylü ve kasabalıların iç çamaşırı ve başka gündelik eşya yapımında kullandıkları ucuz pamuklu dokumalardır. Kirbas üretilen ve ihraç edilen diğer yerler, Kastamonu- Amasya- Tokat- Çorum- Burdur- Isparta- Konya- karaman- Kayseri- Tire- Bergama- Denizli- Menemen- Akhisar- Nazilli kent ve kasabalarıydı.

İzmir

Avrupa ya, özellikle de Fransa nın Marsilya limanına ihraç edilen kaba pamukluların Batı Anadolu daki en önemli üretim ve ticaret merkezi İzmir di. 18. Yüzyılın başında İzmir den Marsilya ya yapılan ihracatın 3 milyon Fransız lirası gibi yüksek bir meblağa ulaşması, merkantalist Fransız hükümetini telaşa düşürmüştü. Marsilya Ticaret Odası arşivlerinden yararlanan Paul Masson, *İzmir den büyük miktarda ithal edilen beyaz ve mavi renkte kalın pamuklu kumaşın İspanya ya yeniden ihraç edildiğini, İspanya nın da bunları plantasyonlarda çalışan köleleri giydirmek üzere Amerika daki kolonilere gönderdiğini anlatır. Daha sonra, bu aynı mavi pamuklular ABD nin güney eyaletlerinde pamuk tarlalarında çalışan siyahi köleleri giydirmekte kullanıldı.* Bizim bugün **blue jean** diye bildiğimiz bu kumaş, kendilerini emekçi sınıflara yakın hisseden solcu gruplar yoluyla önce Amerika da, sonra da bütün dünyada

gençlerin gözdesi oldu. Blue Jean in boyanmasında kullanılan, Batı dillerinde **indigo** denilen mavi boya, çivit daha 15. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu nun en büyük ithalat kalemleri arasındaydı.⁴

Blue Jean Türk İcadı Mı?

1873 yılına gelindiğinde, ABD'de dayanıklı iş pantolonlarına duyulan ihtiyacın farkına varan bir girişimci aynı kumaşı daha sık dokuyarak, kaba pamuklu mavi kumaştan mavi pantolon adı verilen **blue jean** icat edildi. Yukarıdaki tarihi bilgiler ışığında bu icatta, Türk katkısının ne olduğu konusunda okuyucu karar versin. Bir söz vardır. Tarihten Türkleri çıkarırsanız ortada bir şey kalmaz. Bilmem katılır mısınız? Daha sonra yırtılmayı önlemek için pantolonların ceplerine ve uçlara bakır perçinler eklediler. İzmir den yola çıkan Türk kumaşı Fransa ve İspanya üzerinden Amerikaya ulaştı ve böylece Blue Jean e dönüştü.

---

⁴Halil İnalçık, Devlet-I Aliyye Cilt-I s 306-307